

แนวทางการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับประเทศไทย *

Direction for Providing Nonformal and Informal Education for Thailand

ชนกนารถ บุญวัฒนะกุล (Chanoknart Boonwatthanakul)**

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในประเทศไทยและต่างประเทศ และ 2) เสนอแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับประเทศไทย

การวิจัยแบ่งเป็น 2 ขั้นตอนคือ 1) การศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยศึกษาข้อมูลจาก เอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำข้อมูลมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อพัฒนาเป็นกรอบแนวทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับประเทศไทย 2) การสร้างแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับประเทศไทย โดยการสอบถามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 8 ท่าน ด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม และการตรวจสอบประสิทธิภาพของแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยการสัมมนาเพื่อรับรองแนวทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับประเทศไทย กับผู้ปฏิบัติงานภาคสนาม จำนวน 8 ท่าน

ผลการวิจัยพบว่า การจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในประเทศไทยและต่างประเทศมีความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม วิถีชีวิตและความต้องการของกลุ่มเป้าหมายเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตแนวทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับประเทศไทยต้องคำนึงถึงองค์ประกอบ 5 ประการ 1) กฎหมายและนโยบายทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ควรเป็นกฎหมายและนโยบายเพื่อการศึกษตลอดชีวิตที่เปิดโอกาสให้เรียนรู้ได้ทุกรูปแบบ ทุกที่ ทุกเวลาอย่างไม่มีเงื่อนไข ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน 2) โครงสร้างและการกระจายอำนาจ การศึกษา โดยกระจายอำนาจลงสู่ท้องถิ่นให้สามารถบริหารงาน ขับเคลื่อนและพึ่งพาตนเองได้ 3) หลักสูตรและรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยมีความหลากหลายยืดหยุ่นและใช้ประโยชน์ได้จริง 4) การพัฒนาประชาชนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีนิสัยใฝ่รู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และ 5) การส่งเสริมภาคีเครือข่ายทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จากทุกภาคส่วนในสังคมให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

คำสำคัญ: แนวทางการจัด การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

* บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอความรู้เกี่ยวกับแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับประเทศไทย

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

Assistance Professor at School of Educational Studies Sukhothai Thammathirat Open University.

Abstract

The purpose of this research was to 1) study the nonformal and informal education in Thailand and The Other Country 2) study the nonformal and informal education abroad and 3) to propose a guideline for providing non-formal and informal education for Thailand.

The study was conducted in 2 stages which were 1) studied in non-formal and informal education in Thailand reviewing the related documents and literatures both in Thailand and Foreign Countries ; analyzed and synthesized data from the first stage in order to develop guidelines for providing non-formal and informal education for Thailand and 2) to develop guidelines for the management of nonformal and informal education for Thailand using focus group discussion with eight experts in the field, then conducted with a field operations of eight members, with group seminars consisting of non-formal and informal education. Analysis of data from the content analysis.

The finding of the study the nonformal and informal education in Thailand and the other country in consistent with the environment the way of life and need of target groups for lifelong learning was approach to education, non-formal and informal education for Thailand. It consists of five major components: 1) The legal and educational policy. Should have laws and policies on lifelong learning the establishment of a national education reform non-formal and informal education. Based structure learning The agencies took part in the management of non-formal and informal education to improve the lives of people more effectively. Both public and private National and local levels to play a role in the promotion of learning for people of all levels 2) Restructuring and decentralization of the power distribution to the local administration can provide. Powered and self-reliant. 3) Curriculum and management style, formal education and informal education are diverse, flexible and practical use. 4) The development of a person of lifelong learning. Habit learning and development continues throughout life and 5) Parties to promote non-formal and informal networks. In various activities to individuals require cooperation from network partners in the work of non-formal and informal education. From all sectors of society to take part in the study.

Keywords: Direction for Providing Non-formal and Informal Education

บทนำ

การศึกษาถือเป็นรากฐานที่สำคัญและมีบทบาทอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศชาติ สังคม และมนุษย์ ให้มีความเข้มแข็ง เจริญก้าวหน้า ทนต่อความเปลี่ยนแปลงของโลกปัจจุบัน ซึ่งเป็นยุคของเทคโนโลยีและการสื่อสารที่ไร้พรมแดน ประเทศต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่เป็นผู้นำความเจริญทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยี ได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาเป็นอย่างมาก โดยมีการจัดสรรงบประมาณในการให้การศึกษาแก่ประชาชนในลำดับต้นๆ ของการจัดสรรงบประมาณในแต่ละประเภท เช่นเดียวกันกับประเทศไทยที่ได้ให้ความสำคัญกับการให้การศึกษาแก่ประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติของประเทศไทย ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 เป็นต้นมา (พ.ศ. 2540 - พ.ศ. 2544) จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (ฉบับปัจจุบัน พ.ศ. 2555 - พ.ศ. 2559) ที่ได้มุ่งพัฒนาคุณภาพคนไทยให้มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง มุ่งพัฒนาคุณภาพคนไทยทุกช่วงวัยสอดคล้องตามการพัฒนาคนด้วยกระบวนการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิตต่อยอดสู่การสร้างนวัตกรรมที่เกิดจากการฝึกฝนเป็นความคิดสร้างสรรค์ พัฒนาคนด้วยการเรียนรู้ในศาสตร์วิทยาการให้สามารถประกอบอาชีพได้อย่างหลากหลาย เพื่อเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน สร้างจิตสำนึกให้คนไทยมีความรับผิดชอบต่อสังคม (ธีรศักดิ์ อุ่นอารมณ์เลิศ ไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม ลุยวีระนาวันและทิพย์วรรณ สุขใจรุ่งวัฒนา, 2559 น29-47)

แรงผลักดันทางสังคม เศรษฐกิจ กระแสโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีการเปลี่ยนแปลงธรรมชาติของการทำงานและตลาดแรงงาน รวมทั้งโครงสร้างอายุประชากร เป็นแรงผลักดันที่สำคัญ ส่งผลให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องมีการยกระดับทักษะการทำงาน อีกทั้งการเปิดประตูของประเทศไทยสู่เสรีร่วมกับกลุ่มประเทศอาเซียน ทำให้ต้องเพิ่มความเข้มแข็งในการผลิตคนที่มีประสิทธิภาพทั้งในด้านความรู้และการมีทักษะอย่างรอบด้าน เพื่อเป็นการเตรียมคนในประเทศให้สามารถเข้าสู่ตลาดแรงงานได้อย่างมีศักยภาพ

การศึกษาจึงเป็นสิ่งที่เข้ามาขับเคลื่อนให้การพัฒนาคุณภาพของคนให้เป็นไปได้อย่างราบรื่น การศึกษาในระบบแต่เพียงอย่างเดียวอาจจะไม่เพียงพอ จึงต้องอาศัยการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งเป็นรูปแบบการจัดการศึกษา ในหมวดที่ 3 มาตรา 15 ที่กล่าวว่าการศึกษามี 3 รูปแบบคือการศึกษาระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ประกอบกันไปเพื่อให้คนในชาติได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงและเป็นธรรมความเชื่อพื้นฐานที่สำคัญประการหนึ่งของการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ, 2546) ซึ่งเป็นลักษณะที่โดดเด่นของประเทศไทย คือ ความเชื่อที่ว่ามนุษย์ทุกคนต้องการความสุข เป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิต การคิดตัดสินใจ การเลือกกระทำหรือไม่กระทำใด ๆ ล้วนใช้เหตุผล ข้อมูลประกอบการคิดอย่างรอบด้านอย่างน้อย 3 ด้าน คือ ข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง ทั้งด้านร่างกาย สุขภาพ อนามัย จิตใจ ฐานะความเป็นอยู่ ข้อมูลเกี่ยวกับสังคม ทั้งสังคม วัฒนธรรม ประเพณีและสภาพแวดล้อมทางกายภาพต่าง ๆ รวมทั้งข้อมูลทางวิชาการคือความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจนั้น ๆ การคิดแบบคิดเป็นจึงเป็นการใช้ข้อมูลประกอบการคิดอย่างรอบด้าน นำมาสู่การตัดสินใจเลือกที่จะเชื่อ เลือกที่จะกระทำ โดยสามารถอธิบายเหตุผลของตนเองได้ ซึ่งความคิดของแต่ละคนไม่จำเป็นต้องเหมือนกันเสมอไป การจัดการศึกษานอกระบบ จึงต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนคิดและตัดสินใจด้วยตนเอง หัวใจสำคัญ คือการยอมรับและเคารพในการตัดสินใจของผู้เรียน ซึ่งเป็นรากฐานของความเป็นประชาธิปไตย ในระดับพื้นฐานด้วย

กลุ่มเป้าหมายการศึกษาในระบบส่วนมากเป็นเยาวชนและผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นผู้มีวุฒิภาวะ มีประสบการณ์ มีความรับผิดชอบในการประกอบอาชีพ ดูแลครอบครัว และมีข้อจำกัดมากมายในการเรียนรู้ ซึ่งลักษณะดังกล่าวทำให้การจัดกระบวนการเรียนรู้ไม่เหมือนกับเด็ก เพราะมีอะไรที่แตกต่างกันหลายอย่าง เช่น ความคิดอ่าน ประสบการณ์ ความพร้อม การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจึงจำเป็นต้องให้สอดคล้องกับความต้องการและธรรมชาติของผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม นำความรู้และประสบการณ์ที่มีอยู่มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน และส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2554 : 1-2) และยูเนสโก (UNESCO 1997:14-15) ได้กล่าวถึงบุคคลในสังคมแห่งการเรียนรู้(Learning Society) ซึ่งจะต้องมีความใฝ่รู้และมีการเรียนรู้ตลอดชีวิต และเรียนรู้เพื่อพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน โดยใช้สี่เสาหลักของการเรียนรู้เป็นพื้นฐาน ซึ่งประกอบด้วย การเรียนเพื่อที่จะมีความรู้ความเข้าใจ การเรียนเพื่อที่จะมีทักษะทำได้และทำเป็น การเรียนรู้เพื่อที่จะมีทักษะชีวิตที่ปรับตัวได้ในสังคมที่เปลี่ยนแปลง และการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติ(เพ็ญพอน พ่วงแพ และอรพิน ศิริสัมพันธ์,2558 น 416-429) ดังนั้นแนวทางของการจัดการศึกษาระบบจึงเป็นกระบวนการของการศึกษาตลอดชีวิต มีการกิจสำคัญที่มุ่งให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะการศึกษาพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตตามมาตรฐานของสังคมซึ่งเป็นสิทธิที่คนทุกคนพึงได้รับ นอกจากนั้นยังจะต้องได้รับการศึกษาที่ต่อเนื่องจากการศึกษาพื้นฐานนำความรู้ไปพัฒนาอาชีพ พัฒนาคุณภาพชีวิตและพัฒนาชุมชนและสังคมในที่สุด (สำนักบริการข้อมูลและสารสนเทศ, 2555)

จากความสำคัญดังกล่าวข้างต้นจะเห็นว่าการศึกษาระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นเรื่องที่ต้องให้ความสำคัญ และกำหนดเป็นนโยบายหลักเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของรูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาประเทศ ซึ่งในปัจจุบันประเทศต่างๆให้ความสำคัญกับการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยมีพื้นฐานจากการศึกษาระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยประกอบกันไปกับการศึกษาในระบบ ตามบริบททางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของแต่ละประเทศ

จากช่วงเวลาที่ผ่านมา คนไทยได้รับการพัฒนาศักยภาพทุกช่วงวัย แต่มีปัญหาคุณภาพการศึกษาและระดับสติปัญญาของเด็ก พฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพ และผลิตภาพแรงงานต่ำ กลุ่มผู้ด้อยโอกาสยังไม่สามารถเข้าถึงบริการทางสังคมได้อย่างทั่วถึง มีความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรและโอกาสการเข้าถึงทรัพยากร เป็นปัญหาการพัฒนาประเทศ โดยทิศทางของประเทศ พบว่าโครงสร้างประชากรที่วัยสูงอายุ ส่งผลให้ประเทศไทยก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ วัยเด็กและวัยแรงงานลดลง โดยประเทศไทยมีอัตราการเจริญเติบโตลดลงโดยเฉลี่ยร้อยละ 0.62 ต่อปี เหตุผลที่สำคัญที่ทำให้สัดส่วนประชากรวัยแรงงานลดลง ส่วนหนึ่งมาจากอัตราการเกิดที่ลดลง ทำให้โครงสร้างประชากรเปลี่ยนไปและเป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ในปี พ.ศ.2568 ซึ่งส่งผลให้ประชากรวัยเด็ก วัยแรงงาน วัยผู้สูงอายุลดลงจากร้อยละ 20.5 67.6 11.9 ในปี พ.ศ.2553 เป็นร้อยละ 18.3 66.9 14.8 ในปี 2559 ตามลำดับ จากอัตราการเกิดที่ลดลง ทำให้แนวโน้มของสังคมไทยในอนาคตจะมีประชากรวัยเด็กลดลง ซึ่งส่งผลให้ประชากรวัยเรียนลดลงตามไปด้วย สอดคล้องกับการคาดการณ์ประชากรวัยเรียนในอนาคต ที่พบว่าจำนวนผู้เรียนในระดับอนุบาล และประถมศึกษาจะมีจำนวนลดลง และให้ความสำคัญกับ

การส่งเสริมและจัดการเรียนรู้ให้กลุ่มผู้สูงอายุมากขึ้น ให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต (สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2556)

จึงเป็นมูลเหตุสำคัญที่ผู้วิจัยต้องการจะศึกษาแนวทางของการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของประเทศต่างๆที่คัดสรร เพื่อศึกษาแนวทางในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กฎหมายและนโยบายการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โครงสร้างทางการบริหาร การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และการกระจายอำนาจการศึกษา หลักสูตรและรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย การพัฒนาบุคลากรทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย การส่งเสริมภาคีเครือข่ายทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ตลอดจนวิธีการจัดการศึกษา หลักสูตร กลุ่มเป้าหมาย แหล่งการเรียนรู้ต่างๆ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของประเทศไทยในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในต่างประเทศ
3. เพื่อเสนอแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับประเทศไทย

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการวิจัยดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาและสังเคราะห์แนวทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในต่างประเทศที่มีการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในองค์ประกอบ 5 องค์ประกอบดังนี้คือ

- 1) กฎหมายและนโยบายการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
- 2) โครงสร้างทางการบริหารการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยและการกระจายอำนาจการศึกษา
- 3) หลักสูตรและรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
- 4) การพัฒนาประชาชนเพื่อเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- 5) การส่งเสริมภาคีเครือข่ายทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

2. ขอบเขตด้านพื้นที่

ศึกษาและสังเคราะห์การจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยทั้งในประเทศไทยและในต่างประเทศ ผู้วิจัยเลือกศึกษาการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในประเทศต่างๆ ที่คัดสรรจำนวน 6 ประเทศ ได้แก่ ประเทศสาธารณรัฐเกาหลีใต้ ประเทศญี่ปุ่น ประเทศสหราชอาณาจักรประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศกานา และประเทศไทย

3. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ในด้านระยะเวลากำหนดขอบเขตของการวิจัยเพื่อศึกษาแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยโดยศึกษาด้านการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในต่างประเทศ ระหว่างปี พ.ศ.2550 – 2556

วิธีดำเนินการวิจัย

ลำดับขั้นตอนของการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษาข้อมูลการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในประเทศไทยและต่างประเทศ

ประกอบด้วย

1. การร่างกรอบของแนวทางการจัดการการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในประเทศไทยและต่างประเทศ ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

1.1 การศึกษาเอกสาร (Document research) โดยการศึกษาวิเคราะห์เอกสารอย่างครอบคลุมในบริบทต่างๆ ดังนี้

1.1.1 แนวคิดทฤษฎีที่มีความเกี่ยวข้องและครอบคลุมบริบทของการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับ สภาพการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ผ่านการศึกษาข้อมูลจากแหล่งต่างๆ

1.1.2 ศึกษาการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ จำนวน 6 ประเทศ อันได้แก่ ประเทศสาธารณรัฐเกาหลีใต้ ประเทศญี่ปุ่น ประเทศสหราชอาณาจักร ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศกานา และประเทศไทย ในบริบทต่างๆ ในองค์ประกอบ 5 องค์ประกอบดังนี้คือ

1) กฎหมายและนโยบายการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

2) โครงสร้างทางการบริหารการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยและการกระจายอำนาจการศึกษา

3) หลักสูตรและรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

4) การพัฒนาประชาชนเพื่อเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

5) การส่งเสริมภาคีเครือข่ายทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

1.1.3 ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยเป็นการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ

1.1.4 การร่างกรอบของแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยผู้วิจัยร่างกรอบแนวคิด จากการศึกษาข้อมูลต่างๆ

1.2 การสรุปเพื่อเสนอแนวทาง ผู้วิจัยเสนอแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อนำไปสู่การวิจัยได้ร่างประเด็นขององค์ประกอบของแนวทางทางการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยได้ตาม 5 องค์ประกอบ คือ

1) กฎหมายและนโยบายการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

2) โครงสร้างทางการบริหารการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยและการกระจายอำนาจการศึกษา

- 3) หลักสูตรและรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
- 4) การพัฒนาประชาชนเพื่อเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- 5) การส่งเสริมภาคีเครือข่ายทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยศึกษาโดยการศึกษาและวิเคราะห์จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยระหว่างปี พ.ศ.2556-2560

เครื่องมือการวิจัย

ลักษณะของเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาการวางแผนทางการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในประเทศไทยและต่างประเทศเป็นแบบบันทึกข้อมูลจากผู้วิจัยสร้างขึ้น

การเก็บรวบรวม

วิจัยศึกษาและรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจากหน่วยงานและสถาบันการศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศ และศึกษาจากทฤษฎี เอกสาร ตำรา งานวิจัย วิทยานิพนธ์ และระบบข้อมูลสืบค้นทางอินเทอร์เน็ต รวมทั้งฐานข้อมูลต่างๆที่เกี่ยวข้อง

การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลจากการศึกษามาวิเคราะห์และพัฒนาเป็นกรอบของแนวทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับประเทศไทย โดยการสังเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร (Document Analysis) และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เกี่ยวกับแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับประเทศไทย ระหว่างปี พ.ศ.2550-2560 โดยมีเนื้อหาสาระครอบคลุมในประเด็นต่างๆ 1) กฎหมายและนโยบายการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย 2) โครงสร้างทางการบริหารการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยและการกระจายอำนาจการศึกษา 3) หลักสูตรและรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย 4) การพัฒนาประชาชนเพื่อเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต และ 5) การส่งเสริมภาคีเครือข่ายทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับประเทศไทย

2.1 ผู้วิจัยนำร่างแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ.2550-2560 ไปจัดการสนทนากลุ่มโดยกลุ่มผู้คุณวุฒิทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จากหน่วยงานต่างๆ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิจากสำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย นักวิชาการและคณาจารย์จากสถาบันอุดมศึกษาที่มีการเปิดสอนทางด้านการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในต่างประเทศ จำนวน 8 ท่าน มาร่วมความคิดเห็นต่อแนวทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับประเทศไทย เพื่อวิเคราะห์และสรุปข้อมูลการสนทนากลุ่ม

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยคัดเลือกผู้คุณวุฒิทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จากหน่วยงานต่างๆ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิจากสำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย นักวิชาการและคณาจารย์จาก

สถาบันอุดมศึกษาที่มีการเปิดสอนทางด้านการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในต่างประเทศ จำนวน 8 ท่าน

เครื่องมือการวิจัย

ลักษณะของเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบ และเนื้อหาของแนวทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับประเทศไทย เป็นลักษณะการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในประเทศต่างๆ 6 ประเทศ โดยใช้ประเด็นคำถามในการสนทนากลุ่ม ซึ่งประเด็นการสนทนากลุ่ม สำหรับผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นข้อคำถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษารายละเอียดต่างๆเกี่ยวกับการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จากเอกสารงานวิจัย หนังสือ ตำราและบทความทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นแนวทางประกอบการศึกษาขั้นต้น แล้วนำมาจัดทำเป็นกรอบในการตั้งเป็นข้อคำถาม จากนั้นผู้วิจัยนำประเด็นการสนทนากลุ่มไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่านตรวจสอบและให้ความคิดเห็นต่อข้อคำถาม ซึ่งนำมากำหนดเป็นกรอบของแนวทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับประเทศไทย โดยมีเนื้อหาสาระครอบคลุมในประเด็นต่างๆ คือ 1) กฎหมายและนโยบายการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย 2) โครงสร้างทางการบริหารการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยและการกระจายอำนาจการศึกษา 3) หลักสูตรและรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย 4) การพัฒนาประชาชนเพื่อเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต และ 5) การส่งเสริมภาคีเครือข่ายทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ดำเนินการโดยขอความอนุเคราะห์หนังสือบันทึกข้อความจากสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ถึงผู้ทรงคุณวุฒิประกอบไปด้วยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 8 ท่าน โดยกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิทำการคัดเลือกผู้ทำงานและมีประสบการณ์ที่เกี่ยวกับการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย มีเกณฑ์ดังต่อไปนี้คือ

1. เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการทำงานด้านการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
2. มีผลงานด้านการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
3. เป็นนักวิชาการที่ปฏิบัติงานด้านการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

จากเกณฑ์ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิที่ทำงานและมีประสบการณ์ เกี่ยวกับงานด้านการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และดำเนินการโดยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม ณมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลจากการศึกษามาวิเคราะห์และพัฒนาเป็นกรอบของแนวทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับประเทศไทย โดยการสังเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร (Document Analysis) และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เกี่ยวกับแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับประเทศไทย

2.2 การตรวจสอบประสิทธิภาพของแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยจัดการสัมมนาเชิญผู้ปฏิบัติการภาคสนามเพื่อรับรองแนวทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สำหรับประเทศไทยในอนาคต

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มผู้เข้าร่วมสัมมนาจำนวน 8 ท่าน ได้แก่ ผู้ปฏิบัติงานภาคสนามทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยกลุ่มผู้เข้าร่วมสัมมนาซึ่งเป็นบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย การจัดกระบวนการเรียนการสอนการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจากทุกภาคส่วนจำนวน 8 ท่าน คณาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาที่เกี่ยวข้อง ผู้บริหารและครูการศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย นักศึกษา เป็นต้น

เครื่องมือการวิจัย

ลักษณะของเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบ และเนื้อหาของแนวทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับประเทศไทยเป็นประเด็นคำถามในการสนทนากลุ่มเกี่ยวกับ ลักษณะการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในประเทศไทย และประเทศต่างๆ ที่คัดสรร

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการโดยขอความอนุเคราะห์หนังสือเชิญจากสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ถึงกลุ่มผู้เข้าร่วมสัมมนาจำนวน 8 ท่าน โดยการจัดการสัมมนาเพื่อเป็นการนำเอาผลของการสนทนากลุ่ม ในประเด็นของแนวทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาสำหรับประเทศไทย โดยสรุปผลของข้อมูลก่อนนำไปตรวจสอบประสิทธิภาพแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยจัดการสัมมนาเพื่อรับรองแนวทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับประเทศไทยในอนาคต

2.3 สรุปผลข้อมูลเพื่อเสนอแนวทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับประเทศไทยในอนาคต

ผู้วิจัยดำเนินการสังเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร (Document Analysis) และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อนำไปพัฒนาเป็นแนวทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สำหรับประเทศไทย ซึ่งแนวทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับประเทศไทย ซึ่งประกอบด้วย 5 องค์ประกอบสำคัญคือ 1) กฎหมายและนโยบายทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย 2) โครงสร้างทางการบริหารการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย การกระจายอำนาจ การศึกษาและความเสมอภาคทางการศึกษา 3) หลักสูตรและรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย 4) การพัฒนาประชาชนเพื่อเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต และ 5) การส่งเสริมภาคีเครือข่ายทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

สรุปผลการวิจัยและการอภิปรายผล

ผลการวิจัย

1. การจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในประเทศไทยและต่างประเทศ

1.1 การจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในต่างประเทศ สรุปได้ดังนี้

1.1.1 กฎหมายและนโยบายการศึกษา ในแต่ละประเทศมีกฎหมายการเรียนรู้ตลอดชีวิต และหน่วยงานรับผิดชอบดำเนินการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยภายใต้เป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างยั่งยืน โดยมีกระทรวงศึกษาธิการหรือกระทรวงการศึกษาเป็นผู้รับผิดชอบ มีการขยายโอกาสการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เน้นความโดดเด่นในทางปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

1.2 โครงสร้างการบริหารและการกระจายอำนาจการศึกษาแต่ละประเทศมีโครงสร้างการบริหาร และการกระจายอำนาจที่ชัดเจน เน้นการมีส่วนร่วม ของหน่วยงานต่างๆ มีการกระจายอำนาจให้แก่ท้องถิ่นเพื่อจัดการศึกษาให้สนองความต้องการของท้องถิ่นและชุมชน จัดการศึกษายึดหลักความเท่าเทียมในการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษา

1.3 หลักสูตรและรูปแบบการจัดการศึกษาแต่ละประเทศมีการพัฒนาหลักสูตรที่หลากหลาย เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย และการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกาภิวัตน์ โดยมุ่งเน้น เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในชาติ

1.4 การพัฒนาประชาชนเพื่อเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกประเทศเร่งพัฒนาประชาชนในชาติเพื่อเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ตามศักยภาพและความถนัดของแต่ละบุคคล ส่งเสริมการศึกษาด้วยตนเองอย่างเนื่องไปจนตลอดชีวิต

1.5 การส่งเสริมภาคีเครือข่ายทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย การมีส่วนร่วมของหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนร่วมกันจัดการศึกษาให้แก่ประชาชน ภายใต้กฎหมายการศึกษาและแนวทางการดำเนินงานของแต่ละประเทศ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีเครือข่ายต่างๆ หรือการสร้างเมืองแห่งการเรียนรู้ เพื่อจัดการศึกษาตลอดชีวิตอย่างยั่งยืนและเป็นธรรม

2. การจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในประเทศไทย

2.1 การศึกษานอกระบบในประเทศไทยยังคงให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน การประกอบอาชีพ และการให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์แก่กลุ่มเป้าหมาย โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1.1 การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยยังคงให้ความสำคัญในการเพิ่มโอกาสในการอ่านออกเขียนได้แก่ประชาชนในชาติ ลดจำนวนผู้ไม่รู้หนังสือ เพื่อนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต ตลอดจนการปรับตัวในการทำงาน โดยมีการเทียบโอนวุฒิที่เน้นประสบการณ์ของผู้เรียน อีกทั้งการลดเวลาการเรียนรู้ของผู้เรียน เช่น โครงการเปิดเทียบระดับการศึกษา จบ ม.6 ใน 8 เดือนของ กศน. ทำให้มีผู้ให้ความสนใจเป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตามยังคงมีประเด็นที่เป็นคำถามจากหลายฝ่ายในเรื่องของคุณภาพผู้เรียน ทั้งนี้เพราะระยะเวลาในการเรียนที่ค่อนข้างสั้นจึงเป็นที่สงสัยว่าผู้สำเร็จการศึกษาจะมีความรู้ ความสามารถเทียบเท่ากับผู้ที่เรียนในระยะเวลาปกติหรือไม่ แต่นับว่าเป็นความพยายามที่จะขยายโอกาสให้แก่ประชาชนในการศึกษาหาความรู้ โดยเฉพาะกลุ่มผู้เรียนที่ไม่มีเวลา

2.1.2 การให้ความรู้เพื่อการประกอบอาชีพที่ให้บริการแก่ประชาชน มีเนื้อหาที่หลากหลายตามความต้องการของตลาดแรงงานมากยิ่งขึ้น ทำให้กลุ่มเป้าหมายมีทางเลือกมากยิ่งขึ้น ทั้งที่จัดโดยภาครัฐและเอกชนและสามารถต่อยอดไปสู่การสร้างรายได้นำมาพัฒนาเป็นอาชีพทั้งแบบชั่วคราวและถาวร

2.1.3 การให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์แก่กลุ่มเป้าหมาย โดยที่หลายหน่วยงานยังคงเผยแพร่ความรู้ข่าวสารที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต เช่น ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการป้องกันดูแลสุขภาพ การออกเงิน การป้องกันตัวจากภัยธรรมชาติ เป็นต้น โดยรูปแบบมีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายให้มากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อที่กลุ่มเป้าหมายเข้าถึงได้ง่ายคือ โซเชียลมีเดีย (social media) จากเดิมที่การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเป็นเพียงเอกสาร สื่อสิ่งพิมพ์ แต่ในปัจจุบันมีการใช้ช่องทางที่สะดวกรวดเร็ว และเข้าถึงได้ง่ายมากยิ่งขึ้นทำให้เพิ่มจำนวนผู้ที่สามารถเข้าถึงข้อมูลอีกด้วย เช่น เด็กและเยาวชนที่มักติดต่อสื่อสารโดยผ่านโซเชียลมีเดีย สามารถรับข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ได้อย่างสะดวก รวดเร็ว หากข้อมูลมีรูปแบบการนำเสนอที่น่าสนใจ จะเป็นแรงจูงใจให้กลุ่มเป้าหมายสนใจศึกษาข้อมูลข่าวสารดังกล่าวมากยิ่งขึ้น

2.1.4 นโยบายทางด้านการศึกษาดูแลชีวิต ในเชิงปฏิบัติยังสามารถทำได้ ควรผลักดันให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างเป็นรูปธรรมโดยแท้จริง และให้คุณค่าของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอย่างเท่าเทียม

2.1.5 การจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ดำเนินงานโดยมีหน่วยงานหลักคือสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยทำหน้าที่เป็นหน่วยงานกลาง และมีการกระจายอำนาจไปสู่ระดับจังหวัด อำเภอและตำบล ตามลำดับ นอกจากนั้นยังมีภาคีเครือข่ายทั้งในประเทศและต่างประเทศที่จัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยด้วย

2.2 การจัดการศึกษาตามอัธยาศัยในประเทศไทย การจัดการศึกษาตามอัธยาศัยในประเทศไทยที่เห็นได้ชัดเจนคือ การจัดการแหล่งเรียนรู้ที่มีความหลากหลาย และจำนวนที่มากยิ่งขึ้น โดยขยายขอบเขตไปยังกลุ่มเป้าหมายที่อยู่ห่างไกล ไม่กระจุกตัวอยู่เฉพาะในส่วนกลางเท่านั้น ทำให้กลุ่มเป้าหมายมีโอกาสในการแสวงหาความรู้ได้ง่ายขึ้น อีกทั้งยังมีรูปแบบที่ทันสมัยสอดคล้องกับสภาพการดำเนินชีวิตของผู้คนที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น การให้ข้อมูลแหล่งเรียนรู้ผ่านแอปพลิเคชันของสมาร์ทโฟน แท็บเล็ต ทำให้กลุ่มเป้าหมายสามารถเข้าถึงแหล่งความรู้ได้อย่างสะดวกรวดเร็ว ไม่จำกัดเวลาประหยัด เพราะส่วนใหญ่จะเป็นการให้บริการที่ไม่เสียค่าใช้จ่าย นอกจากนี้ ยังมีเทคโนโลยีการเชื่อมต่อแหล่งเรียนรู้แบบเสมือนในอินเทอร์เน็ต ที่ทำให้กลุ่มเป้าหมายสามารถชมรายละเอียดของแหล่งเรียนรู้เสมือนไปเยือนสถานที่นั้นจริงๆ ทำให้ได้รับทั้งความรู้ และความเพลิดเพลิน นอกจากนี้ ยังมีการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยที่สอดคล้องกับความต้องการที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เช่น การจัดนิทรรศการ การเสวนา การจัดตั้งศูนย์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับอาชีวศึกษา เพื่อให้ประชาชนตื่นตัวและปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงที่กำลังจะเกิดขึ้น เป็นต้น

ดังนั้น สภาพการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในประเทศไทยมีความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปของประชาชนกลุ่มเป้าหมายยิ่งขึ้น

2. แนวทางการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับประเทศไทย

แนวทางการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาสำหรับประเทศไทยประกอบด้วย 5 องค์ประกอบสำคัญคือ

2.1 กฎหมายและนโยบายการศึกษา จะต้องให้ความสำคัญกับการสร้างความเท่าเทียมและเป็นธรรม คนไทยทุกคน ทุกช่วงอายุ สามารถเข้าถึงโอกาสของการศึกษาได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยยังคงยึดถือปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และ ปรัชญาคิดเป็น เป็นแนวทางการดำเนินงาน และมีทิศทางของกฎหมายและนโยบายทางด้านการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสอดคล้องกับกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติบัญญัติให้การศึกษาตลอดชีวิต โดยเป็นการศึกษาที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้บุคคลสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยมีกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นกลไกส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้เป็นไปอย่างมีระบบและต่อเนื่อง มีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ และกำหนดให้มีการปรับปรุงกฎหมายเพื่อกำหนดหน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตที่เหมาะสมและสอดคล้องกับระบบการศึกษาทุกระดับ

ดังนั้นแนวโน้มความเป็นไปได้ มีความจำเป็นต้องปรับบทบาทสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (สำนักงาน กศน.) ให้เป็นสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาตลอดชีวิต (สำนักงาน กศช.) เพื่อบริหารจัดการการศึกษาตลอดชีวิตให้สามารถรองรับการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ได้อย่างแท้จริง เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนทุกกลุ่มได้มีโอกาสเข้าถึงองค์ความรู้ได้โดย สะดวก และสามารถพัฒนาประยุกต์ใช้องค์ความรู้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งเป็นการยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างเท่าเทียม สอดคล้องกับสมาลี สังข์ศรี (2556, น. 205-206) กล่าวถึงในประเด็นของการมีกฎหมายและนโยบายระดับประเทศ ว่ารัฐบาลควรกำหนดนโยบายที่ชัดเจนสำหรับหน่วยงานที่รับผิดชอบ การศึกษาแต่ละประเภท เช่น ทางด้านการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย มีนโยบายมีอะไรบ้างเพื่อจะจัดการศึกษาให้ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต โดยแต่ละหน่วยงานที่รับผิดชอบการศึกษาแต่ละประเภทควรมีการนำแผนไปสู่การปฏิบัติจากส่วนกลางถึงระดับพื้นที่และมีการติดตามผลการดำเนินงาน

จากผลการศึกษาพบว่าการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในต่างประเทศ จะมีการออกกฎหมายสำหรับการศึกษาเป็นการเฉพาะ มีนโยบายด้านการศึกษาตลอดชีวิตชัดเจน โดยจัดตั้งคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติเพื่อปฏิรูปการศึกษา โดยยึดโครงสร้างการเรียนรู้ ทำให้หน่วยงานต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมจัดการศึกษานอกระบบเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งภาครัฐและเอกชนตั้งแต่ระดับชาติจนถึงระดับท้องถิ่น เข้ามามีบทบาทในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ แก่ประชาชนทุกระดับ สอดคล้องกับศรีสว่าง เลี้ยววาริณ (2556) กล่าวว่าในยุคไร้พรมแดน ทุกประเทศหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่จะต้องเผชิญกับกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) ทำให้ต้องจัดการศึกษาให้สามารถก้าวสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) ที่ทุกคนสามารถมีโอกาสได้เรียนรู้อย่างกว้างขวาง หลากหลาย ต่อเนื่อง ตลอดชีวิต ทำให้ประเทศต่าง ๆ ได้นำแนวคิดการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong education) มาเป็นนโยบายในการจัดการศึกษาของประเทศของตน เพื่อให้ประชาชนทุกกลุ่มอายุมีโอกาสเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) รัฐบาล หน่วยงาน องค์กรเอกชน ตลอดจนสหภาพแรงงานต่างมีบทบาทในการผลักดันให้มีกฎหมาย พระราชบัญญัติ เพื่อ

สนับสนุนให้ทุกคนมีสิทธิอันชอบธรรมในการแสวงหาความรู้ขั้นพื้นฐาน และการศึกษาต่อเนื่อง เมื่อจบการศึกษาในระบบโรงเรียนแล้ว เพื่อปรับให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี พัฒนาศักยภาพในการทำงานและคุณภาพชีวิตของประชาชน อันมีผลต่อการพัฒนาสังคมและประเทศในที่สุด จะเห็นได้ว่าองค์กรเอกชน เจ้าของสถานประกอบการและลูกจ้างต่างได้รับประโยชน์ทั้งสองฝ่าย

อนึ่ง การที่จะให้บุคคลกระตือรือร้นในการศึกษาอย่างต่อเนื่องนั้นจำเป็นต้องปลูกฝังนิสัยการใฝ่รู้ การรักการอ่าน พัฒนาคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานของประชาชนเพื่อให้สามารถจะเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ สามารถสอนคนให้เป็นคน ไม่ใช่สอนแต่ความรู้อย่างเดียว คุณภาพของครูผู้สอนจึงเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีบทบาทในการนำแนวคิดการศึกษาตลอดชีวิตไปใช้ให้เกิดผล แนวโน้มการจัดการศึกษาตลอดชีวิต จึงบูรณาการศึกษาในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย เข้าด้วยกัน โดยผู้เรียนสามารถเลือกเรียน ตามช่วงอายุ ตั้งแต่เกิดจนถึงตาย รูปแบบการจัดการศึกษาในประเทศต่าง ๆ จึงคล้าย ๆ กัน แต่ต่างกันในประสิทธิภาพของการจัด และปัจจัยต่าง ๆ ที่จะเอื้อให้เกิดประสิทธิผลนั่นเอง ประเทศที่พัฒนาแล้วต่าง ๆ ได้พัฒนาการจัดการศึกษาตามแนวคิดการศึกษาตลอดชีวิต ได้มีการแก้ไขกฎหมาย การจัดการองค์กร โครงสร้างการบริหารในลักษณะการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่น การพัฒนาบุคลากร การจัดสรรงบประมาณ การเรียกเก็บภาษี การให้การสนับสนุนการจัดการศึกษาตามแนวคิดนี้ ประเทศไทยเองก็ได้มีพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 และพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 นับเป็นก้าวสำคัญของการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของไทยที่เน้นนโยบายการศึกษาตลอดชีวิตเช่นกัน แต่ประเทศด้อยพัฒนายังคงต้องเร่งการเพิ่มจำนวนผู้รู้หนังสือ เพื่อสามารถบรรลุเป้าหมายการศึกษา เพื่อปวงชนในปี 2558 นี้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2555) ได้ศึกษากรณีตัวอย่าง: การจัดการศึกษาตลอดชีวิตในต่างประเทศในการศึกษาโดยสรุปพบว่า ในยุคของโลกาภิวัตน์ที่ระบบเศรษฐกิจและระบบข่าวสารข้อมูลไร้พรมแดนเข้ามามีบทบาทในการกำหนดการดำรงชีวิตของมนุษย์ ทำให้มีการแข่งขันในตลาดแรงงานสูง แต่ละรัฐบาลจึงมุ่งเน้นนโยบายการศึกษาตลอดชีวิต โดยมีเป้าหมายที่จะยกระดับความรู้ ทักษะอาชีพของประชาชนให้มีศักยภาพที่จะก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก ความเจริญก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ดังนั้นประเทศต่าง ๆ จึงจำเป็นต้องปฏิรูปการศึกษา มุ่งสร้างวิสัยทัศน์ของประเทศตน เพื่อกำหนดนโยบายและเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของประเทศ โดยเชื่อว่าการศึกษจะเป็นปัจจัยสำคัญของกระบวนการผลิต

2.2 โครงสร้างการบริหารและการกระจายอำนาจการศึกษา ควรมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการบริหารและการกระจายอำนาจการศึกษา อย่างเป็นรูปธรรมเพื่อให้การบริหารงานมีความต่อเนื่องและรวดเร็วมากขึ้น โดยกระจายอำนาจการบริหาร การตัดสินใจ จากส่วนกลางลงไปสู่ท้องถิ่นและชุมชน ให้สามารถขับเคลื่อนการดำเนินงานและบริหารงานด้วยตนเอง เพื่อสร้างความเข้มแข็งและพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง

ผลการวิจัยพบว่า โครงสร้างองค์กรอำนาจรวมอยู่ที่สำนักงาน กศน.และหน่วยงานในระดับนโยบายหรือระดับบริหารในส่วนกลางมีโครงสร้างองค์กรขนาดใหญ่เกินไปทำให้ขาดความคล่องตัวในการบริหารจัดการเพื่อนำนโยบายสู่การปฏิบัติ สอดคล้องกับรายการวิจัยเรื่องการประเมินผลการดำเนินการงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

พบว่า การดำเนินงานการศึกษาในระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยได้สร้างความเสมอภาคในการเข้าถึงและได้รับการศึกษาอย่างกว้างขวางทั่วถึงสำหรับกลุ่มเป้าหมายของการศึกษาในระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย แต่เมื่อพิจารณาการสร้างความเสมอภาคในการเข้าถึงและได้รับการศึกษาอย่างกว้างขวางทั้งถึง เป็นธรรมและมีคุณภาพของประชาชนในระดับประเทศพบว่า การศึกษาในระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่ดำเนินการอยู่ยังไม่สามารถทำให้คนทุกคน ส่วนด้านความเป็นธรรมในการได้รับการศึกษาของประชาชนจากการดำเนินงาน พบว่ายังขาดความเท่าเทียมกันในแต่ละกลุ่มเป้าหมายที่อยู่ต่างกลุ่มและการรับบริการที่ต่างกัน และด้านการศึกษาตามอัธยาศัยยังขาดความเป็นธรรมด้านงบประมาณในการส่งเสริมการศึกษาในห้องสมุด ในด้านการจัดระบบงบประมาณพบว่า มีการรวมศูนย์งบประมาณที่ส่วนกลาง สำนักงานปลัดกระทรวง มากกว่าการพิจารณาจากการพัฒนาโครงการมาจากส่วนงานฝ่ายปฏิบัติ ด้านคุณภาพการดำเนินงานนั้น การศึกษาขั้นพื้นฐานยังขาดคุณภาพการสอน รวมทั้งความไม่ชัดเจนของพระราชบัญญัติที่มีต่อการศึกษาตามอัธยาศัย (2555, น. 108) นอกจากนี้ งานวิจัยของ Ho, Esther Sui-chu (2006) ได้ศึกษาเรื่อง การกระจายอำนาจทางการศึกษากลุ่มศึกษาในประเทศประเทศในเอเชีย ญี่ปุ่น เกาหลี และฮ่องกง มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อเปรียบเทียบและระบุแนวทางในการกระจายอำนาจทางการศึกษาในกลุ่มประเทศเอเชีย 3 กลุ่ม ได้แก่ ญี่ปุ่น เกาหลี และฮ่องกง โดยศึกษาหลังจากกระจายอำนาจไปแล้วสิบปี ใช้วิธีการในการศึกษาจากการประเมินหลักสูตรของกลุ่มผู้เรียนนานาชาติ (the program for international student assessment) ซึ่งข้อมูลที่ได้จะนำมาวิเคราะห์เพื่อหากระบวนการกระจายอำนาจ โดยการวิเคราะห์กลุ่มข้อมูลด้วยเทคนิค (Cluster Analysis) ซึ่งผลการวิจัยพบว่า การกระจายอำนาจประกอบไปด้วย 4 ลักษณะ คือ 1) อำนาจแบบรวมศูนย์ที่หน่วยเหนือ (highly centralized) 2) อำนาจอยู่ที่สถานศึกษา (school-driven) 3) อำนาจอยู่ที่ครู/ผู้สอน (teacher-driven) และ 4) การทำให้อำนาจเต็มที่ในการตัดสินใจ (highly decentralized) เมื่อพิจารณาเป็นรายลักษณะแล้วพบว่า ในฮ่องกงมีลักษณะการกระจายอำนาจแบบรวมศูนย์ (highly centralized) ซึ่งทำให้เห็นว่าอำนาจในความรับผิดชอบและการตัดสินใจล้วนเกิดขึ้นมาจากนอกสถานศึกษา และงานวิจัยของอาซิญา รัตนอุบลและคณะ (2550) ผลการวิจัยพบว่าแนวโน้มด้านการบริหาร การจัดการและการประสานงานการศึกษาระบบโรงเรียน โดยการบริหารงานจะมุ่งเน้นการกระจายอำนาจสถานศึกษา รวมถึงการระดมทรัพยากรจากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ในชุมชน อีกทั้งความมีเอกภาพด้านการกำหนดนโยบาย ซึ่งหมายรวมไปถึงการนำไปปฏิบัติด้วยความหลากหลาย ในส่วนของการจัดการและการประสานงาน จะใช้ความร่วมมือโดยผ่านกระบวนการรูปแบบเครือข่าย ที่ประกอบไปด้วยองค์กรที่หลากหลายในการร่วมกันจัดการศึกษา นอกกระบบโรงเรียน และจะต้องมีความยืดหยุ่น

2.3 หลักสูตรและรูปแบบการจัดการศึกษา หลักสูตรจะต้องมีความยืดหยุ่นและหลากหลายตามความถนัดและความสนใจของผู้เรียน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนตามศักยภาพและความสามารถที่มี จัดรูปแบบการศึกษาให้เลือกอย่างหลากหลายวิธีการไม่ยึดติดกับกรอบที่เข้มงวด สอดคล้องกับวิรุฬ นิลโมจน์ (2559, น. 13) กล่าวว่าหลักสูตรการศึกษาต่อเนื่องจะเกิดขึ้นจำนวนมาก เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนแต่ละกลุ่ม แต่ละบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักสูตรด้านอาชีพและทักษะชีวิตที่แตกต่างไปจากเดิม

การจัดให้มีกองทุนส่งเสริมการศึกษาโดยการแจกคูปองเพื่อเปิดโอกาสให้เข้าเรียนในสถานศึกษาได้ และให้ความสำคัญกับการยกระดับความรู้ให้มีคุณภาพและได้มาตรฐานสากล โดยควบคู่ไปกับการส่งเสริมการ

เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และปลูกฝังคุณธรรม การสร้างวินัย ปลูกฝังอุดมการณ์ความยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ การมีจิตสาธารณะ ความตระหนักถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าส่วนตน และเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในหลักการประชาธิปไตย เคารพความคิดเห็นของผู้อื่น ยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางความคิด

หลักสูตรการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ควรจะมาจากการตอบสนองความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง ที่จัดโดยหลายสถาบันและหลายหน่วยงานครอบคลุม โดยจัดการศึกษานอกระบบในลักษณะต่างๆคือ การจัดการศึกษานอกระบบสำหรับประชากรก่อนวัยเรียน การศึกษานอกระบบประเภทการศึกษาพื้นฐาน การศึกษานอกระบบประเภทการฝึกอบรมวิชาชีพต่างๆ กิจกรรมการศึกษานอกระบบเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิต และกิจกรรมการพัฒนาสังคมและชุมชน จัดการศึกษาตามอัธยาศัยในลักษณะคือ การศึกษาที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตตามธรรมชาติ เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์จากการพักผ่อน การเล่น การทำงาน การประกอบอาชีพ จากการปะทะสังสรรค์กับบุคคลในครอบครัวและบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง จากสื่อต่าง ๆ จากชุมชน จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ให้มีความรู้ ทักษะและเจตคติตามที่ตนเองต้องการ สอดคล้องกับมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชและสุมาลี สังข์ศรี (2556) กล่าวว่ากิจกรรมและโครงการการศึกษานอกระบบในประเทศไทย จัดแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ การศึกษานอกระบบ ประกอบด้วย การจัดการศึกษานอกระบบสำหรับประชากรก่อนวัยเรียน การศึกษานอกระบบประเภทการศึกษาพื้นฐาน การศึกษานอกระบบประเภทการฝึกอบรมวิชาชีพต่างๆ กิจกรรมการศึกษานอกระบบเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิต กิจกรรมการพัฒนาสังคมและชุมชน และการศึกษาตามอัธยาศัย ประกอบด้วย การเรียนรู้จากห้องสมุดต่างๆ การเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชน การเรียนรู้จากสื่อมวลชน การเรียนรู้จากภูมิปัญญาชาวบ้าน การเรียนรู้จากสื่อพื้นบ้าน การเรียนรู้จากขนบธรรมเนียมประเพณีศาสนาในชุมชน และการเรียนรู้จากธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และงานวิจัยของอาชีวศึกษา รัตนอุบลและคณะ (2550) พบว่าแนวโน้มด้านหลักสูตร เนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอนของการศึกษานอกระบบโรงเรียน ซึ่งจะให้ความสำคัญกับหลักสูตรที่มีชุมชนและสถานประกอบการเป็นฐานมากกว่า หลักสูตรการศึกษานอกระบบโรงเรียน ชั้นพื้นฐาน ทั้งนี้เพราะกิจกรรมที่เกิดขึ้นจะต้องมีความยืดหยุ่นและสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของบุคคลและชุมชน รวมถึงสามารถนำไปใช้ในการทำงานได้

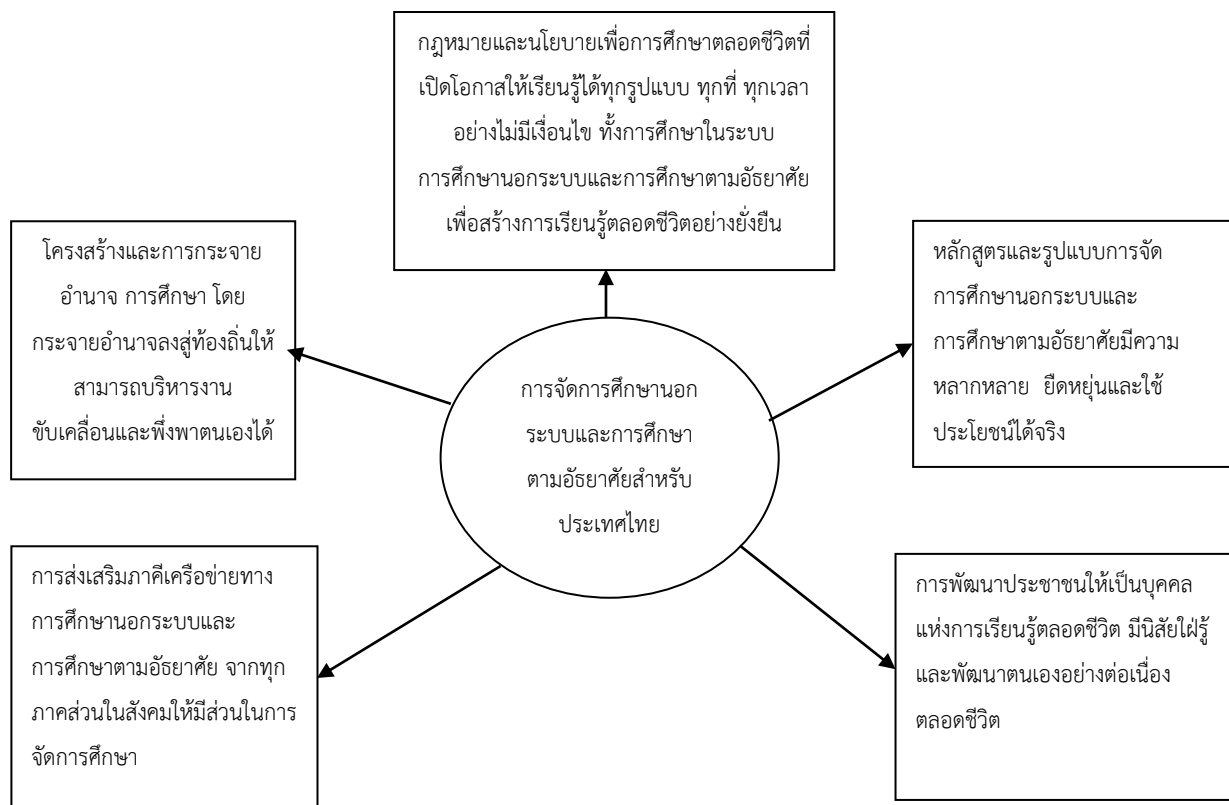
2.4 การพัฒนาประชาชนเพื่อเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ควรเตรียมความพร้อมให้ประชาชนในชาติเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ให้มีนิสัยใฝ่การเรียนรู้ พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง มีทักษะ มีความรู้ ความคิดและจิตสาธารณะ และพัฒนาให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืนต่อไปในอนาคต สอดคล้องกับ สุวิดา จรุงเกียรติกุล (2558: 38) กล่าวถึงองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งจำเป็นต้องมีบุคคลแห่งการเรียนรู้เป็นองค์ประกอบสำคัญ เพราะเป็นผู้เรียนรู้ มีส่วนร่วมกับกิจกรรมการเรียนรู้ในสังคม และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง มีทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา โดยใช้ความรู้ได้อย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับงานวิจัยของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2553, น. 64-65) วิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนานโยบายการเรียนรู้นอกระบบโรงเรียนและการเรียนรู้ตามอัธยาศัย เพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาไทย พบว่าแนวทางการขับเคลื่อนการเรียนรู้นอกระบบโรงเรียนและการเรียนรู้ตามอัธยาศัย เพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ นั้น ประชาชนต้องได้รับ

การศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาศักยภาพกำลังคนและสังคมที่ใช้ความรู้และภูมิปัญญาไทยเป็นฐานในการพัฒนา ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ความมั่นคงและคุณภาพชีวิตตามแนวทางการพัฒนาประเทศ

2.5 การส่งเสริมภาคีเครือข่ายทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ควรจะมีความสัมพันธ์กันและสามารถเทียบโอนการศึกษาได้อย่างทุกรูปแบบอย่างเป็นรูปธรรมด้วยการสร้างเครือข่าย จากทุกภาคส่วนในสังคม โดยส่งเสริมยกระดับและแสวงหาแนวร่วมอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับวิรุฬ นิธิเอนิจน์ (2559, น. 13) กล่าวว่าภาคส่วนต่างๆ ของสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคธุรกิจเอกชนและกลุ่มที่มีบทบาทด้านการสื่อสารโทรคมนาคมเทคโนโลยียุคใหม่ จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างกว้างขวางทั้งในฐานะ ผู้ร่วมจัดและผู้ให้การสนับสนุน

จากผลการวิจัยพบว่าการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ดำเนินงานโดยมีหน่วยงานหลักคือสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยทำหน้าที่เป็นหน่วยงานกลาง และมีการกระจายอำนาจไปสู่ระดับจังหวัด อำเภอและตำบล ตามลำดับ นอกจากนั้นยังมีภาคีเครือข่ายทั้งในประเทศและต่างประเทศที่จัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยด้วย สอดคล้องกับรายการวิจัยเรื่องการประเมินผลการดำเนินการงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2555, น. 175) พบว่าเครือข่ายทางการศึกษามีความสำคัญยิ่ง แต่จากสภาพปัญหาในปัจจุบันทำให้เห็นว่า การแก้ไขที่ได้ผลมากที่สุดคือ การบริหารจัดการเครือข่ายการศึกษา เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้รับบริการและการจัดการศึกษา ดังนั้นหากการศึกษาลงไปสู่ระดับชุมชน จะต้องมีการคณะกรรมการและอำนาจในการร่วมกันรับผิดชอบต่อการจัดการศึกษาให้แก่บุคคลในท้องถิ่น เป็นของท้องถิ่นเป็นผู้รับผิดชอบ ซึ่งจะทำให้เกิดโครงสร้างการบริหารที่เกิดจากการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม

แนวทางการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับประเทศไทย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1. แนวทางการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยประกอบไปด้วย 5 องค์ประกอบ เพื่อนำไปปฏิบัติได้จริงในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยต้องคำนึงถึงสภาพปัญหา ความพร้อม ความต้องการ ซึ่งสามารถดำเนินการตามแนวทาง 5 องค์ประกอบหรือสามารถปรับได้ตามความเหมาะสม

2. เผยแพร่และประชาสัมพันธ์ ให้กับสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยและหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องได้รับทราบร่วมกันและเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในการที่จะนำไปปรับปรุงและพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยต่อไป

3. สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยควรนำผลที่ได้จากการวิจัยไปกำหนดเป็นขอบข่ายภารกิจของหน่วยงานและสถานศึกษาในสังกัดให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น และกำหนดในแผนยุทธศาสตร์ที่สามารถนำไปใช้ปฏิบัติจริงได้อย่างชัดเจนต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยในครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาวิจัยเชิงลึกเกี่ยวกับการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจากประเทศที่ประสบความสำเร็จในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่สามารถนำมาเทียบเคียงกับประเทศไทยได้ชัดเจนที่สุด เพื่อนำมาเป็นกรณีศึกษาในการพัฒนางานด้านการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของประเทศไทยให้พัฒนาได้ทัดเทียมในระดับสากลต่อไป

2. ควรศึกษาวิจัยเชิงลึกเกี่ยวกับการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเปรียบเทียบกับกลุ่มประเทศอาเซียน 10 ประเทศเพื่อประเมินศักยภาพการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของประเทศไทย

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ที่แก้ไขเพิ่มเติมพ.ศ.2545

กรุงเทพมหานคร: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.

_____. (2551). พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ.2551. พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพมหานคร: สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

กรมการศึกษานอกโรงเรียน. (2542). การปฏิรูปการศึกษาตลอดชีวิต: กรอบแนวคิดและยุทธศาสตร์.

กรุงเทพมหานคร: รังษีการพิมพ์.

ธีรศักดิ์ อุณารมณเลิศ ไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม ลุยวีระนาวันและทิพย์วรรณ สุขใจรุ่งวัฒนา.(2559) การประเมินหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, Veridian E-Journal, Silpakorn University. ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ 9 (3) ,29-47.

นฤมล ตันธสุเศรษฐ์. (2556). การจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย หน่วยที่ 1 ในเอกสารการสอนชุดวิชาการจัดการศึกษานอกระบบ ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1. นนทบุรี: สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ปิยากร หวังมหาพร (2552) รายงานวิจัยเรื่องนวัตกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของสหภาพยุโรป ศูนย์ยุโรปศึกษา มิถุนายน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เพ็ญพนา พ่วงแพ และอรพิน ศิริสัมพันธ์. (2558) การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน เพื่อส่งเสริมสมรรถนะในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ สังคมศึกษา สำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู, Veridian E-Journal, Silpakorn University. ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ 8 (1) ,416-429

เพ็ญศรี ทวีสุวรรณ. (2532). การศึกษานอกระบบเปรียบเทียบ หน่วยที่ 7 เอกสารการสอนชุดวิชา การศึกษาตลอดชีวิตและการศึกษานอกระบบ หน่วยที่ 1 –8.นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

เพ็ญแข ประจันปัจฉนิก. (2543). เอกสารคำสอนการศึกษาผู้ใหญ่เปรียบเทียบ.กรุงเทพมหานคร:

ภาควิชาการศึกษาผู้ใหญ่ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

มิถุณา อนุแสน. (2545). ความพร้อมเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ของครูสังกัดกระทรวงศึกษาธิการในจังหวัดนนทบุรี: วิทยานิพนธ์ ค.ม. (การศึกษานอกระบบโรงเรียน). กรุงเทพมหานคร: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

- รัตนา พุ่มไพศาล. (2528). การศึกษานอกระบบโรงเรียนเปรียบเทียบ. กรุงเทพมหานคร: หจก. การพิมพ์
พระนคร.
- วิรุฬ นิลโมจน์. (2559). พัฒนาการของการศึกษานอกระบบโรงเรียนในประเทศไทย เอกสารอัดสำเนา.
- ศรีสว่าง เลี้ยววาริณ. (2556). การจัดการศึกษานอกระบบในต่างประเทศ ประเด็นสาระหลักที่ 9 ในแนว
การศึกษาชุดวิชาสัมมนาประเด็นทางการศึกษานอกระบบ 26902 ปรัชญาคุณูปถัมภ์จิตสาขาวิชา
ศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สุมาลี สังข์ศรี. (2544). รายงานการวิจัยการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อสังคมไทยในศตวรรษที่ 21 กรุงเทพมหานคร:
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- _____. (2556). การเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับประเทศไทย นนทบุรี: โครงการส่งเสริมการแต่งตั้งตำรา สำนัก
วิชาการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล. (2558). ปรัชญาและมโนทัศน์สังคมแห่งการเรียนรู้ = Philosophies and Concepts of
Learning Society. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ตำราและเอกสารทางวิชาการ คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรพล นิติไกรพจน์และคณะ. (2556). รายงานการวิจัยสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม
อัธยาศัย กรุงเทพมหานคร: นำทองการพิมพ์.
- สำนักงาน กศน. สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2558). ร่างแผนพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษา
ตามอัธยาศัย พ.ศ.2559-2563. เอกสารอัดสำเนา.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). แนวทางการพัฒนานโยบายการเรียนรู้นอก
ระบบโรงเรียนและการเรียนรู้ตามอัธยาศัยเพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจ
พอเพียงและภูมิปัญญาไทย. กรุงเทพมหานคร.
- สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กระทรวงศึกษาธิการ. (2554) การศึกษาตลอด
ชีวิตสำหรับทุกคน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- _____. (2555). การศึกษากรณีตัวอย่าง: การจัดการศึกษาตลอดชีวิตในต่างประเทศ.
- _____. (2555). ยุทธศาสตร์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อการก้าวเข้าสู่ประชาคม
อาเซียนของสำนักงาน กศน. กรุงเทพมหานคร: รัชการพิมพ์.
- _____. (2555). รายงานการวิจัยเรื่องผลการประเมินผลการดำเนินงานการศึกษานอกระบบและการศึกษา
ตามอัธยาศัย ตามแนวพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
พ.ศ.2551 กรุงเทพมหานคร: รัชการพิมพ์.
- สำนักบริการและมูลและสารสนเทศ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. (2555). อ้างอิงจาก
<http://www.idis.ru.ac.th/report/index.php?topic=3059.0>
- อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ. (2550). แนวโน้มการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนของประเทศไทยใน
ทศวรรษหน้า (รายงานการวิจัย) กรุงเทพมหานคร: สาขาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชา
นโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อัญชลี ธรรมะวิธิกุล. (2559). การจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อ้างอิงจาก

https://panchalee.wordpress.com/2010/12/21/nfe_ac1/

ภาษาต่างประเทศ

- Avram Tripon. (2013). Innovative technology for sustainable development of human resource using non-formal and informal education. *Procedia Technology* 12 (2014). 598-603.
- Brown, Eleanor J.1 (2015: Online). Models of transformative learning for social justice: comparative case studies of non-formal development education in Britain and Spain. Retrieve from <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/03057925.2013.841469>
- Coombs, Philip H and Manzoor, Ahmed. (1971). *Attracking Rural Poverty: How nonformal Education can Help*. The John Hopkins University Press.
- Directorate for Education, Education and Training Policies Division (2010). *Recognising Non-Formal and Informal Learning Pointers for policy development*.
- Fahr, R. (2005, January). *Loafing or Learning?-the Demand for Informal Education*. *Ruropean Economic Review*. 49 (1): 75-98.
- Francis Owusu-Mensah. (2007). *Ghana Non-formal education*. United Nations Educational, Scienific and Cutural Organization. 2008/ED/EFA/MRT/PI/56.
- World Data on Education. (2006). *Ghana 6th edition,2006/07*.
- Ho, Esther Sui-chu (2006). *Education Decentralization in Three Asian Societies: Japan Korea and HongKong*. *Journal of Education Administration*. 44 (6): 590-603.